

Žádný dům není tak malý, aby nepojal mnoho přátel Jiří Hofman, *16.5.1923 Družkopol

Německo přepadlo Sovětský svaz v neděli 22. června 1941 a již ve čtvrtek přijela k nám, na Martinovku, německá průzkumná četa. Naše česká obec, asi se dvěma sty obyvateli, ležela stranou strategické silnice Krakov-Lvov-Rovno-Kyjev, podél které se odehrávaly hlavní boje s ustupujícími nebo naopak zoufale se bránícími sovětskými oddíly.

Jeden sovětský pěší prapor, odříznutý od svých tanků, Němci obklíčili v dědkovickém lese asi pět kilometrů od naší obce. V zoufalém nerovném boji rozzuření Němci nebrali zajatce a celý prapor vyvraždili, i raněné pečlivě dobýjeli. Z celého praporu se zachránili čtyři vojáci tak, že se vydávali za mrtvé. Třetí nebo čtvrtý den přišli hladoví, zbědovaní, otrhaní do naší obce.

Naše usedlost byla pátá od konce, kterým do obce chlapci přišli. Otec, voják z první světové války, jakmile je oknem zahlédl, vyšel ven, dal se s nimi do řeči, maminka jim dala něco k jídlu a během necelé hodinky je otec „umístil“ u martinovských hospodářů. U nás zůstal Semjon Černych, pocházející od Uralu z okresu Nižnij Tagil ve Svěrdlovské oblasti, Ivan Bondar od Poltavy byl umístěn u Stanislava Báči, který byl mým švagrem. Další byl umístěn v rodině Rudolfa Dvořáka (Matoušovi), jejichž jediný syn nastoupil na podzim základní vojenskou službu v Rudé armádě a jak jsme se dověděli po válce, prý padl u Moskvy. Čtvrtý ani nevím, u koho zůstal.

Starosta naší obce Stanislav Kabát (celou rodinu po válce zavraždili banderovci) dokázal šikovným jednáním a hlavně na správná místa danými úplatky lecčehos u německých správních orgánů dosáhnout ve prospěch obce. Bylo to někdy až na jaře roku 1942 kdy při návštěvě nějakého potentáta vzkázal, aby chlapci ihned k starostovi přišli „se vzdát do zajetí“. Přišli k hodujícímu Němci s rukama nad hlavou a podnapilý potentát jen mávnul rukou a nechal jim vystavit nějaké „ausweisy“, s kterými vystačili až do osvobození v roce 1944.

Se Semjonem - Seňkou se celá naše rodina brzy spřátelila a stal se skutečným členem rodiny. My dva jsme spali na společné posteli, většinu dne jsme při práci strávili spolu. Byl asi o čtyři roky starší a tak svými většími životními zkušenostmi mi v něčem trochu imponoval. Byla tu ještě další okolnost. Naši dva starší bratři byli od jara roku 1941 někde ve „stavebních praporech“ a nic jsme o nich nevěděli. Celá naše rodina, aniž by to někdo kdykoliv vyslovil, brala Seňku asi tak, že je u nás jakoby místo nich, a že jim, bráškům, možná ve světě také někdo pomáhá.

Seňka zemědělství nerozuměl, koní se bál, od mládí pracoval se dřevem jako všichni muži v jejich při uralské vesnici ztracené v hlubokých lesích. Káceli stromy a v milířích z nich pálili dřevěné uhlí. Před stopadesáti nebo více lety byla z rozkazu cara v Nižním Tagilu postavena „domna“, hutnická pec vytápěná dřevěným uhlím. Z takové pece je prý nejkvalitnější ocel. Ovšem několik vesnic v širokém okolí pracovalo jen při přípravě uhlí, aby takového bumbříčka nasýtily. Seňka vyprávěl, jaký byl u nich les a jak se v něm pracovalo. Byly to husté osikové a březové porosty, proto stromy rostly štíhlé, vysoké až dvacet metrů a větve měly jen na vršcích. Do lesa chodili muži, jak byl rok dlouhý, káceli stromy v kruhových výsečích dlouhých v radiále od středu vesnice šest i více kilometrů a s výsečemi pak postupovali dokola, „za sluncem“. Než takto vesnici obešli, tak to trvalo třicet i více let a mezitím již narostl z nánosu nový les. Milíře postavili v lese na příhodných místech již jejich předkové, takže byly trvalé a podobaly se obrovským pecím dlouhým až dvacet metrů.

Seňka mi předváděl, jak se musí fortelně poleno dřeva hodit „na štorc“ a současně mu dát rotaci, aby samo od vchodu do milíře zapochodovalo až k ukladačům hranice v čele milíře. Dřevorubecké nářadí měl každý své a běda, kdyby mu na ně někdo sáhl! To svěřovali pouze odborníkovi k nabroušení v budce, která stála vždy na tom okraji vesnice, přes který se právě chodilo kácet. Večer, když šli domů, nářadí v budce nechali, mistr celou noc sekery a pily brousil a ráno si je dřevorubci cestou do práce vyzvedli. Slovo mistr jsem nepoužil náhodou; přece nesvěří své nářadí nějakému zelenáči!

Dřevorubci nebyli proti tomu sem tam vypít nějakou tu vodku. Obvykle to začínalo z hloubi strádající ruské duše se deroucím srdceryvným povzdechem : „Ohóhóó!“ A někdo dotvrdil:

„Tjaželo bez nějóóó!“ (Těžko je bez ní!). Ale hned se našla rada: „Nado zběgat' za nějóóó!“ (Musí se zaběhnout pro ní!). A reálný závěr s čepicí v ruce pro sbírku: „Dajť děněžki na nějó!“ (Dejte penízky na ní!). Podle tohoto scénáře to často fungovalo v sobotu odpoledne, když se chystali do ruské sauny-báně, kterou stavívali i přímo v lese, na pracovišti, prý dál od bab, aby za nimi nelezly. Seňka vyprávěl hodně příběhů o zvěři, o její přizpůsobení podmínkám, zvyčích ba i mazanosti. Alespoň jeden medvědí příběh. Skupina geologů měla v hloubi tajgy svoje pracoviště a se světem je spojovala jen špatná lesní cesta dlouhá několik desítek kilometrů. Po ni jezdil jednou týdně v určitý den zásobovací terénní vůz. Řidič se po příjezdu od jisté doby na geology rozčiloval, že pokaždé mu naschvál v jednom místě přehrazují cestu povalenými stromy, a když se to bude opakovat, tak ať si najdou jiného vola. Geologové tvrdili, že jsou v tom nevinně, a protože v okruhu mnoha kilometrů nebylo člověka, tak se dohodli, že budou cestu v tom daném místě hlídat. Několik dnů se nedělo nic, ale asi den nebo dva před příjezdem auta geologové zpozorovali statného huňáče, jak znalecky vybírá u cesty vhodné stromy a tak dlouho se stromem klátí, až ho povalí přes cestu! Přece se musí bránit, když se mu ti bezsrťí tvorové nejenže usadili v jeho rajónu, ale navíc ho ruší kraválem nějaké jezdící obludy...

Seňka znal bezpočet častušek, slušných i méně slušných, jak život šel. Jedna taková střední: „Ej, v Moskvě ja naučilsja konovalit' žerebjat, gde-ka ješčo-by podučit'sja dělat' maleňkych rebjat?“ (Ej, v Moskvě jsem se naučil trochu léčit koničky, kdepak bych se mohl naučit jak se dělají dětičky). Doprovázel se při tom na balalajku a co hlavní, promptně si vymýšlel nové častušky reagující na místní situaci. Byl proto vítaným, ale nevtíravým společníkem i na besedách martinovské chasy. Zakrátko mu otec koupil v Rovně pěkné sváteční šaty a střevíce, nikoliv ovšem za peníze, ale výměnou za lenkový*) olej, který jsme mimo jiné se Seňkou spolu dělali. Zářil spokojeností. Mladí se u nás, jako asi všude jinde, vážněji úvahami nezabývali.

To jen otcové občas při kartách-dardě „louskali politiku“. Když byli Němci u Moskvy a spolu jsme začali o tom řeč, Seňka jen poznamenal: „Válku zatím prohrávají generálové, ale lid ji prohrát nemůže. Nás, holobrádky, tady u hranic rozehnali jako zajíce, ale až narazí na naše sibiřské „usatiki“ (vousáče), tak to bude vypadat jinak. A oni i generálové se mezi tím něčemu přiučí.“ Ke každé práci (kromě s koňmi) se uměl dobře postavit zejména k takové, která souvisela se dřevem. Z martinovských hlubokých lesů zůstaly do našich dob již sem tam jenom pařezy. Na našem pozemku bylo po borovicích asi dvacet takových pamětníků a nikomu z nás kluků se po celé roky do nich nechtělo. Byly asi dva kilometry od domova a když jsem do těch končin jel naorávat pole na zimu, Seňka nedal jinak a jel se mnou. V poledne jsem přijel k Seňkovi, abychom spolu poobědvali a abych nakrmil koně.

Seňka měl venku pět pařezů! Mně by jeden trval celý den! Když jsem to začal oceňovat, přerušil mě a povídá: „O čem mluvit, vždyť vyskakují jako 'probki'(zátky) z láhve!“ Mnohý pracovní fortel jsme u něj s mladším bráškou okoukali.

Byl mladým ženáčem. S Marusiou se vzali, než nastoupil základní vojenskou službu, ale děti ještě neměli. Moc často na ženu a na své kamarády a kamarádky z vesnice vzpomínal a vyprávěl tak přirozeně a barvitě, že jsem jeho nejbližší přátele znal, jako kdyby byli někde ze sousedství. Přišly ale horší časy. Banderovci v rámci „boje proti bolševismu“ vyhledávali po ukrajinských a pak i po českých vesnicích sovětské zachráněné zajatce a mnohé z nich zavraždili. Rozhodli jsme se, že kromě krytů pro cennější věci, které jsme již měli, vytvoříme také kryt pro skrývání osob. Nejlíp by se pro to hodila „stará chát“, protože stála ve svahu.

Náš dědeček dlouho před první světovou válkou postavil prostorné kamenné stavení i se sušárnou chmele, a když otec před druhou světovou válkou postavil pohodlnější dřevěný dům, tak jsme té dědečkově stavbě říkali „stará chát“. Nyní v ni bydlely dvě početné rodiny: polská Krasandovičova a ukrajinská Ivana Charkovce. A aby tedy byly na naši usedlosti zastoupeny všechny národnosti žijící na Volyni (kromě německé), tak při pronásledování a vraždění Židů byl nám „podhozen“ asi šestinedělní židovský chlapeček. Maminka tu noc, či spíše nad ránem, když ho vzala plačícího ze zápraží a na stole rozbalila, tak nám vyjeveným děckám řekla: „Tady máte dalšího bratříčka...“ Tak to zůstalo. Je jím dodnes, i když žije v Izraeli. Jmenuje se Dancker Josef a to křestní jméno, které dostal u nás, si ponechal a používá ho ve znění českém. Tak tedy k tomu krytu. Za pecí ve staré

cháti jsme udělali vchod do podzemního krytu ve stráni. Seňka večer co večer chodil na besedu ke Krasandovičovým, a když se dělo něco podezřelého, vklouzl do krytu. Za čas banderovci začali hledat Seňku jaksi najisto a chodili ke Krasandovičovým jakoby na besedu dost často. Jednou se stalo, že vchod objevili, dovnitř se báli, tak do něj házeli granáty. Chodbičku jsme ale udělali úzkou a několikrát zalomenou, takže mu neublížili. Čekali jako kočka u myší díry. Nemohli ovšem vědět, že jsme udělali také tajný východ a Seňka už byl dávno z krytu pryč. To už ale bylo ke konci roku 1943 a tak se to dalo při vší opatrnosti přežít.

Seňka stačil ještě navázat spojení s partyzány skupiny Medveděva, která měla středisko v cumáňských lesích, ale působila velmi aktivně zejména v městě Rovně. Jméno rozvědčíka Nikolaje Ivanoviče Kuzněcova, alias npor. SS Ziberta je dostatečně známo. Seňka ale u partyzánů zůstat nesměl, v této době již nové bojovníky asi nepotřebovali. To nám ale řekl až v únoru roku 1944, kdy naši obec osvobodila od nacistů Rudá armáda. Seňka odešel do Rudé armády, já s martinovskými do československé. Mladšího brášku lékaře od odvodu vrátil, pro vrozenou srdeční vadu.

Když jsem v létě roku 1944 studoval v sovětském důstojnickém učilišti, dopisoval jsem si se Semjonovou manželkou Marusiou. Bohužel o dopisy jsem na frontě přišel. Dopisovala si i s našimi na Martinovce. V posledním dopise jim sdělila smutnou zprávu: Semjon Černych padl při dobývání Varšavy. Čest jeho památce!

Ivan Bondar byl také jako člen rodiny v rodině mého švagra Stanislava Báci, spoluvedoucího buňky Blaníku v naší obci, starosty obce v nejhorších dobách ke konci války a po ní až do reemigrace a varhaníka hrušvického kostela. Sestra Božena s pláčem Ivana vyprovázela do Rudé armády. Měl však větší štěstí než Seňka. Vyprávěl mi po válce můj kamarád a pozdější švagr, že když se po svém zranění u Dukly v rámci nasazení 2. paradesantní brigády léčil v nemocnici v Proskurově, tak se tam setkal se zraněným (nikoliv těžce) Ivanem Bondarem. Oba prý cítili, jako by za nimi přišel kousek domova, naši vesnice Martinovky.

*) Jarní olejnatá rostlina „lnička přesivná“ se v Čechách nepěstovala — na Volyni se ji dařilo lépe než řepce, která je ozimá a občas vymrzla.

Praha v únoru 1998